

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الزامات ضامنین عام دادگستری در رعایت حقوق بشر
بنا کنید بر پلیس آگاهی ناجا

تالیف: امیر علی قلی پور - محمد حسین
کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم شناسی

انتشارات ارتباطات اجتماعی

۱۳۹۶

قلی پور، امیرعلی، ۱۳۶۴ - حسین زاده، محمد، ۱۳۷۱ .
الزامات ضابطین عام دادگستری در رعایت حقوق بشر با تاکید بر پلیس آگاهی ناجا/ تالیف
امیرعلی قلی پور، محمد حسین زاده. تهران: نشر ارتباطات اجتماعی، ۱۳۹۶.
ص. ۲۳۷

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۳۷-۱۱-۶

موضوع:

۱. ضابطان دادگستری -- وضع حقوقی و قوانین -- ایران
 ۲. نیروی انتظامی، جمهوری اسلامی ایران. پلیس آگاهی
 ۳. Bailiffs -- Legal status, Laws, etc. -- Iran.
 ۴. ضابطان دادگستری -- ایران -- شرح وظایف
 ۵. Bailiffs -- Iran - Job descriptions.
 ۶. حقوق بشر -- ایران
 ۷. Human rights -- Iran.
- ۱۶۵۵۰۳۴۷/۱۶۳۴KM
۸ الف ۷ ۱۳۹۶
۱۶۵۵۰۳۴۷/۱۶۳۴KM
۴۶۶۵۳۲۱

نام کتاب: الزامات ضابطین عام دادگستری در رعایت حقوق بشر با تاکید بر پلیس آگاهی ناجا

مؤلفین: قلی پور، امیرعلی - حسین زاده، محمد.

ناشر: ارتباطات اجتماعی/تهران

شمارگان: ۱۰۰

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۶

قیمت: ۱۴۰۰۰ تومان

مرکز پخش:

کلیه مراکز فروش کتب حقوقی در سراسر کشور

«تمام حقوق این اثر برای ناشر محفوظ است»

بشر از آغاز زندگی، در صدد بهبود شرایط زندگی خویش بوده، به گونه ای که تداوم حیات و بقاء خود را در زندگی گروهی و جمعی جستجو نموده است در این زندگی جمعی یا خود مرتکب رفتارهایی می شد که برای او و هموعانش مشکل آفرین بود یا از سوی فرد دیگری با انجام همان رفتار متضرر می شد. این رفتارهای قبیح و زیان آور، مطابق قوانین نا نوشته از سوی مردم و دولت سرزنش آور بوده و برای مرتکبین آن مجازات مقرر می کردند. این موضوع همچنان ادامه یافت تا با افزایش جمعیت و پیشرفت تدریجی جوامع و تلاش انیشتمندان و وابستگی بیشتر بشر به زندگی اجتماعی و گروهی و نیز تقسیم کار تخصصی در راستای رفع این موضوع دولت ها دست به تدوین و تنظیم مجموعه قوانین زدند. در عین حال، دولت ها به این اندیشه بودند که برای اجرا و اعمال قانون، باید متصدیانی انتخاب شوند که ضمن جلوگیری از هرج و مرج، قوانین مکتوب آنها را به اجرا در آورند. این متصدیان از اختیارات ویژه ای برخوردار بوده و در طریقه تابع به نام های مختلفی خوانده می شدند که امروزه ما این اشخاص را با نام پلیس که برای جهانیان آشناست می شناسیم.

پلیس به عنوان مجری قوانین کیفری، مسئولیت انجام اولین مرحله از برخورد دستگاه کیفری با پدیده مجرمانه را بر عهده دارد. منظور از قوانین کیفری قوانینی هستند که به هر شکلی پلیس نقش اساسی در اجرای آن دارد و یا اینکه قانون گذار قسمتی از اجرای آن را به پلیس محول نموده است مانند دستگیری، بازداشت مظنونان، بازرسی و

اقدام های پلیس در زمینه کشف جرم، جمع آوری شواهد و دلایل ارتکاب جرم، انتساب عمل مجرمانه به متهمان مبتنی بر بسیاری از تصمیمات و احکام قضایی است. با این حال تحقیقات پلیسی را قانون گذار منوط به رعایت حقوق دفاعی متهم دانسته است. اعمال فشار به پلیس برای دستگیری سریع متهمان و به نتیجه رساندن پرونده ها گاه حقوق و آزادی های آنان را به مخاطره می اندازد

اقدامات ضابطه تحقیق و ضابطان دادگستری در موارد خاص، همانند مراحل کشف جرم، تعقیب متهم و دادرسی به معنی اخص باید متضمن حفظ حقوق و آزادی های اساسی متهمان، ترمیم خسارات بزه دیدگان و تأمین نظم عمومی و منافع اجتماع باشد. با این همه تأمین حفظ حقوق فردی و اجتماعی مزبور به طور توأمان در این مرحله از دادرسی از پیچیدگی و ظرافت خاص بیشتری برخوردار است. زیرا از یک سو سررشت حفظ نظم عمومی و منافع اجتماعی و ترمیم خسارت بزه دیدگان ایجاب می کند که به سرعت آثار و قرائن و دلایل ارتکاب جرم حفظ و جمع آوری شده و از فرایند منافی شدن متهمان جلوگیری شود و از سوی دیگر همواره نگرانی و بیم این امر وجود داشته است که در اثنای انجام اقدامات سریع مزبور دقت و احتیاط فدای تعجیل در ورودت تسریع انجام تحقیقات شود و اشخاص شرافتمند به ناحق تحت تعقیب کبری قرار گرفته و علیه ایشان کیفرخواست صادر شود شخصی که به عنوان متهم یا مظنون و بزه دیده توسط مراجع قضایی مورد تحقیق و تعقیب و محاکمه قرار می گیرد موجود فاقد حق و نگویند بختی در دستان قاضی نیست که به علت ادعا یا تجاوز به نظم عمومی تاوان آن را بپردازد. دادرسی متصفانه که شامل مراحل فوق است نه تنها در یک معنا ضامن تمام حق های بشری و آزادی های عمومی و اساسی افراد است، بلکه تکلیف اصلی حکومت به احقاق حق و اجرای عدالت است.

متهم نباید از چیزی بهراسد، هر کجا که آزادی های افراد در قلمرو قضایی تهدید شود به این معنی است که امنیت قضایی رخت بر بسته است. تضمین حقوق متهم در تامین امنیت قضایی جامعه و حراست از حقوق فردی و اجتماعی تاثیر بسزایی دارد و بر همه ارگانها و سازمانها فرض است که در راستای امنیت و عدالت قضایی و رعایت حقوق فردی، امکانات و تسهیلات و تضمینات کافی در اختیار متهمان قرار دهد.

نادیده انگاشتن حقوق دفاعی متهم و نقض اصول حاکم بر دادرسی منصفانه، گاه در قالب قانونگذاری محقق می یابد و گاه از رهگذر تدابیر اجرایی و اقدام های عوامل اجرایی انجام می شود که بر اساس قانون عهده دار نظم و امنیت بوده و در راستای برقراری انتظامی تا جایی پیش می روند که حقوق دفاعی متهمان را نادیده می انگارند.

برخورد مناسب عوامل دستگاه قضایی با متهم، عامل مناسبی برای پیشگیری ثالث از ارتکاب جرم و اصلاح مجرمان بوده و یکی از رسالت های مهم دستگاه قضا را محقق می سازد. تحقق عدالت که ارزی هر انسانی عدالت جوی بوده و هست به این اعتقاد دارد که عدالت کیفری هاف هر دادرسی جزایی است و بدون تردید برقراری محاکمه منصفانه که در آن حقوق آزادی های متهم شمرده نشود هرگز فرصت بروز پیدا نخواهد کرد.

مسائل و موضوعاتی همچون قانونمندی جرائم و مجازاتها برابری افراد در برابر قانون، منع شکنجه و آزار، منع دستگیری خود سرانه، حق اطلاع فوری از علل دستگیری و بازداشت، نوع اتهام، تسریع در رسیدگی، پیش فرض برائت، حفظ شخصیت و شان و کرامت انسانی متهمان و بسیاری از این تدابیر و الزام

دولت‌ها به مراعات آن در محاکمات ملی، حمایت از حقوق متهمان در برابر مقامات قضایی است.

اندیشه آزادی خواهی و حمایت فرد در برابر جامعه، اندیشمندان را بر آن داشت تا قوانین کیفری را به نفع متهم اصلاح کنند. از سویی این اندیشه نیز رواج یافت که متهم طرف اصلی و مهم دادرسی‌های جزایی است.

به همین لحاظ در تحولات نظام‌های دادرسی کیفری به منظور تأمین موازین حقوق بشر در اسناد بین‌المللی سعی وافر مبذول شده که ضمن تأمین حقوق جامعه، حقوق دفاعی اشخاص مظنون در این مرحله حفظ و توسعه یابد. در میان اقدامات متنوعی که در سقیات مقدماتی انجام می‌شود نظر به اهمیت امر تحقیقات مقدماتی و به ویژه اقدام به بازجویی، اسناد بین‌المللی حقوق بشر، قوانین اساسی و نظام‌های عدالت کیفری ملی کشورها، تضمینات حقوق دفاعی متهمان را در راستای حمایت از اصل برائت با عنایت به میراث مشترک حقوقی کشورها، به هنگام اعمال تحقیقات پیش‌بینی و مقرر کرده‌اند. دفاع مؤثر متهمان و وکلای ایشان در استناد به حقوق دفاعی مزبور موجب جلوگیری از تعرض به حقوق و آزادی‌های اساسی آنان و صدور قرار منع تعقیب و یا موقوفه تعقیب در مرحله تحقیقات است. بنابراین تحقیق در تبیین مفهوم حقوق دفاعی متهمان و مصادیق آنها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

آگاهی از استانداردهای حقوق بشری نقش مؤثری در ارتقای رعایت حقوق بشر توسط افراد پلیس دارد که آن‌هم مستلزم آموزش مستمر است. اسناد حقوق بشری از جمله کنوانسیون منع شکنجه و اصول اساسی استفاده از زور و سلاح توسط ماموران به آموزش ضابطان توجه ویژه‌ای داشته‌اند.

با توجه به رو به رشد بودن جرائم و رشد پرونده های کیفری روی میز دستگاه عدالت کیفری و لزوم رسیدگی سریع به این پرونده ها لازم است که کارکنان این دستگاه بخصوص در مرحله تحقیقات مقدماتی هرچه سریعتر نسبت به کشف جرم، شناسایی مجرم و تحقیق از مظنونان و متهمان اقدام نمایند. این وظیفه به عهده پلیس و بخصوص در جرائم غیر مشهود به پلیس آگاهی سپرده شده و این نیرو به جهت انجام وظیفه از هر اقدامی برای نیل به نتیجه استفاده می نماید و ممکن است در این بین حقوق مسلم متهمان و حقوق شهروندی افراد نادیده گرفته شود. لذا شناسایی حقوق ذاتی و شهروندی متهمان و مجرمان ضروری به نظر می رسد و از طرف دیگر طرز برخورد صحیح با این افراد و چگونگی به کار بردن حقوق آنها در طی انجام کارهای پلیسی مد نظر می باشد که پژوهش حاضر می تواند تا حدودی از نیازهای مطروحه را بر طرف نماید، شایان ذکر است که اینجانب فقیر در مقام ناظر علمی نگارش این اثر باید عنوان کنم که کتاب حاضر، در واقع حاصل ۱۰ سال تلاش بی وقفه آقایان امیر علی قلی پور و محمد حسین زاده (کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم شناسی) می باشد که ضمن تشکر از نامبردگان، تشکر ویژه می نمایم از کلیه عزیزانی که در کتابت این اثر نقش موثری داشتند به ویژه از دوست و همکار خوبم دکتر اسماعیل افقهی مدیر محترم انتشارات ارتباطات اجتماعی که حمایت های بی شائبه ایشان همواره مایه دلگرمی ما بوده و می باشد.

محمدعلی رضائی شافعی

فهرست مطالب

شماره صفحه

عنوان مطالب

فصل اول

کلیات (تعاریف، مفاهیم و پیشینه)

۱۶	۱-۱- تاریخچه
۲۳	۱-۲- مفهوم شناسی
۲۳	۱-۲-۱- ضابط دادگستری
۲۴	۱-۲-۱- ضابط عام
۲۵	۱-۲-۲- ضابط خاص
۲۷	۱-۲-۳- اهمیت و ضرورت وجود ضابط
۲۷	۲-۲-۱- مفهوم حق
۲۹	۱-۲-۲-۱- حقوق دفاعی متهم
۳۵	۲-۲-۲-۱- حقوق بزه دیده
۳۹	۳-۲-۲-۱- حقوق بشر
۴۴	۳-۲-۱- پلیس
۴۵	۱-۳-۲-۱- مفهوم پلیس در لغت
۴۷	۴-۲-۱- تحقیقات مقدماتی
۴۹	۱-۴-۲-۱- ویژگی های تحقیقات مقدماتی
۵۴	۳-۱- مبانی نظری حقوق بشر
۶۵	۱-۳-۱- اصل کرامت انسانی
۷۰	۲-۳-۱- اصل برائت
۷۵	۳-۳-۱- اصل آزادی
۷۸	۴-۳-۱- اصل برابری

فصل دوم

الزامات حقوق بشری ضابطین دادگستری

۸۸	۱-۲- جرایم مشهود و غیر مشهود
----	------------------------------

۸۹	۱-۱-۲-۱- جرایم مشهود
۹۲	۱-۱-۲-۱- وظایف ضابطان دادگستری در جرایم مشهود
۹۸	۱-۲-۲-۱- جرایم غیر مشهود
۱۰۱	۱-۲-۲-۲- الزامات سلبی حقوق دفاعی متهم
۱۰۱	۱-۲-۲-۱- عدم ورود خودسرانه به حریم خصوصی افراد
۱۰۸	۱-۲-۲-۱- امنیت مسکن
۱۱۰	۱-۲-۲-۲- امنیت ارتباطات و اطلاعات
۱۱۳	۱-۲-۲-۲- خودداری از توقیف و دستگیری خودسرانه
۱۱۵	۱-۲-۲-۲- مفهوم دستگیری و بازداشت
۱۱۶	۱-۲-۲-۲- دستگیری و بازداشت در اسناد و قوانین
۱۱۷	۱-۲-۲-۱- اجتناب از رفتارهای غیر انسانی
۱۱۹	۱-۲-۲-۲- شکنجه
۱۲۲	۱-۲-۲-۲- شکنجه در اسناد و قوانین
۱۲۶	۱-۲-۲-۵- بازجویی
۱۲۶	۱-۲-۲-۵- پرهیز از بازجویی بدون مورد دلایل کافی
۱۲۷	۱-۲-۲-۵- منع استفاده از روش‌های غیر انسانی
۱۳۱	۱-۲-۲-۶- دام گستری
۱۳۴	۱-۲-۳- الزامات ایجابی حقوق دفاعی متهم
۱۳۴	۱-۲-۳- تفهیم اتهام
۱۳۸	۱-۲-۳-۲- حق مطلع ساختن خانواده و آشنایان
۱۴۱	۱-۲-۳-۳- حق دسترسی به وکیل
۱۴۵	۱-۲-۳-۴- حق سکوت
۱۴۸	۱-۲-۳-۴-۱- دلایل اعطای حق سکوت
۱۴۹	۱-۲-۳-۴-۲- نتایج اعلام سکوت
۱۵۰	۱-۲-۳-۴-۳- حق سکوت در اسناد و قوانین
۱۵۲	۱-۲-۳-۵- تضمین شرایط انسانی بودن بازداشتگاه
۱۵۳	۱-۲-۳-۵-۱- اصول مرتبط با بازداشت و بازداشتگاه
۱۵۵	۱-۲-۳-۵-۲- تحت نظر قرار دادن اشخاص مظنون به ارتکاب جرایم مشهود

۱۵۷ ۶-۳-۲- لزوم دسترسی به تہیلات دفاعی لازم

فصل سوم

پلیس آگاهی و حقوق بشر

- ۱۶۲ ۱-۳- تشکیلات پلیس آگاهی
- ۱۶۲ ۱-۱-۳- مأموریت
- ۱۶۴ ۲-۱-۳- وظایف پلیس آگاهی
- ۱۶۵ ۳-۱-۳- نیروی وظایف کلاتری ها و اداره های آگاهی
- ۱۶۶ ۴-۱-۳- منشور اخلاق و آگاهی پلیس آگاهی
- ۱۶۸ ۲-۳- پلیس آگاهی و الزامات حقوق بشری در برخورد با جرائم
- ۱۶۸ ۱-۲-۳- گشت پلیس آگاهی و جرم مہمد
- ۱۶۸ ۱-۱-۲-۳- انواع گشت پلیس آگاهی
- ۱۷۰ ۲-۱-۲-۳- وظایف گشت آگاهی
- ۱۷۰ ۳-۱-۲-۳- عملکرد گشت پلیس آگاهی
- ۱۷۵ ۲-۲-۳- پلیس آگاهی و جرم غیر مشہود
- ۱۷۶ ۱-۲-۲-۳- کشف جرم
- ۱۷۶ ۲-۲-۲-۳- دستگیری و بازداشت
- ۱۸۲ ۱-۲-۲-۲-۳- تطبیق اقدامات با دستورالعمل و موازین حقوق بشری
- ۱۸۴ ۳-۲-۲-۳- تفتیش و بازرسی
- ۱۹۵ ۱-۳-۲-۲-۳- تطبیق اقدامات تفتیش و بازرسی با دستورالعمل و موازین حقوق بشری
- ۱۹۵ بازرسی بدنی
- ۱۹۸ ۴-۲-۲-۳- بازجویی
- ۲۱۰ ۱-۴-۲-۲-۳- تطبیق اقدامات بازجویی پلیس آگاهی با دستورالعمل و موازین حقوق بشری
- ۲۱۴ ۵-۲-۲-۳- تحت نظر گاہ

فصل چهارم

نتیجہ گیری و پیشنہادات

- ۲۲۱ ۱-۴- نتیجہ گیری:
- ۲۲۳ ۲-۴- پیشنہادها

پلیس، سازمانی است دولتی که به نیابت از دولت و بر طبق قانون و در حدود وظایف و اختیارات محوله قانونی مسئول برقراری نظم و امنیت و اعمال و اجرای قانون بویژه حقوق کیفری می باشد بنابراین مأموریت پلیس در جامعه اجرای قوانین و هدف از اجرای قانون، برقراری نظم و امنیت و حفظ آن می باشد. ایجاد امنیت مسأله ای است که پس از رفع مایحتاج اولیه بشر برای حیات، سازد در درجه اول اهمیت قرار دارد از طرفی همواره اشخاصی در همه جوامع وجود دارند که با رفتارهای نامعقول و ناهنجار خود سعی در برهم زدن نظم و امنیت عمومی جامعه دارند. برقراری نظم و امنیت نیز مستلزم اعطای اختیارات است که ممکن است سایر شهروندان یا سازمان ها صلاحیت داشتن آن را نداشته باشند از این رو پلیس برای برقراری و حفظ نظم و امنیت دارای اختیارات ویژه ای مانند تجهیز به سلاح گرم و اجازه استفاده از آن تحت شرایط قانونی، اختیار استفاده از قوای قهریه در موارد لزوم، اجازه سلب آزادی مطابق قانون و ... است. اما مسئله مهمی که بنظر می رسد این است که گاهی اختیارات پلیس، خود منجر به پیدایش خطرات و آسیب هایی است که می تواند نظم و امنیت را برهم بزند. بنابر این ممکن است پلیس در راستای برقراری نظم و امنیت که هدف و مأموریت ذاتی اوست خود باعث تعرض به حقوق سایر شهروندان و ایجاد اختلال در نظم جامعه شود، از این رو، اعطای چنین اختیاراتی به سازمان های پلیس باید در پرتو قوانین محدود و صریحی باشد که بقای نظم و امنیت جامعه را تضمین نماید.